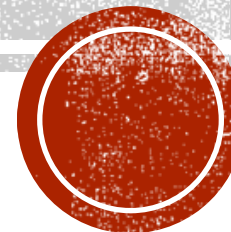

MALOASIJSKÁ KATASTROFA: ZKÁZA NEBO PŘÍLEŽITOST K MODERNIZACI ŘECKA?

Konstantinos Tsivos, ÚKS, FF MUNI

PROBLÉMY S BUDOVÁNÍM NOVÉHO STÁTU

Otázka vybudování nového státu evropského typu v jedné z nejzaostalejších oblastí Osmanské říše.

Rozloha sotva třetiny dnešního Řecka, tj. Peloponésu, Rumeli a Kykladských ostrovů.

V těchto sedmiletou válkou zdevastovaných oblastech žil necelý milion obyvatel, který představoval jen čtvrtinu všech Řeků.

Válka snížila obyvatelstvo asi o pětinu ve srovnání s obdobím před jejím vypuknutím.

Ωětšina těchto lidí negramotná a chudá na rozdíl od nejdynamičtějších řeckých komunit, které nepatřily novému státu (Konstantinopole, Smyrna, Soluň, Jannina, Kréta, Chios).

Paradoxně dochází k masovému odlivu Řeků z osvobozených oblastí do řeckých komunit, které zůstávaly pod kontrolou Osmanů.

Rekonstrukci nového státu ztěžovala otázka splacení dluhů z dob revoluce.

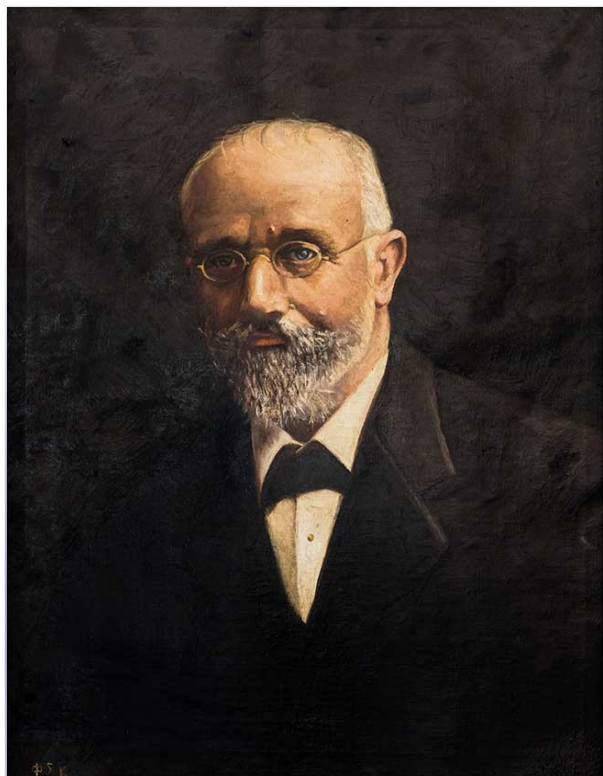
MEGALI IDEA, HNACÍ SÍLA ŘECKÉHO NACIONALISMU

- Doba posílení navzájem se konkurujících nacionalismů na Balkáně
- usilovat o vytvoření „Velkého Řecka pěti moří a dvou kontinentů“- sjednocená řecká říše s hlavním městem Konstantinopolí.
- Z názorového střetávání o podobu Megali idea vzešla vítězně nejextrémnější varianta
- Prvním, kdo tuto koncepci jasně zformuloval a přistoupil k jejímu praktickému uskutečňování, byl **Ioannis Kolettis**:
- „Řecké království není Řeckem, ale jen jeho částí, a to tou nejmenší a nejchudší, a že Athény a Konstantinopol jsou dvě velká centra helénství, Athény hlavním městem a Konstantinopol velkým hlavním městem, jež je radostí a nadějí všech Helénů“.

ČÁSTEČNÁ REALIZACE VELKÉHO ŘECKA V DOBĚ BALKÁNSKÝCH VÁLKY (1912-1913)

ELEFTERIOS
VENIZELOS

Král KONSTANTIN

První světová válka a národní rozkol

- Venizelos **pro vstup do války** po boku dohodových mocností kvůli orientaci na VB a Francii - jedině tak mohl uskutečnit ideu Velké myšlenky.
- Proti stoupencům Dohody domácí konzervativci v čele s králem Konstantinem - prosazovali **neutralitu Řecka** a chtěli všemi prostředky podlomit Venizelův vliv.
- Po odstranění Venizela nová athénská vláda odmítla britskou nabídku vstoupit do války na straně Dohody a získat pak část Thrákie ale i Kypr.
- od r. 1917 spor o směr zahraniční orientace přerostl v tzv. **národní rozkol** (*ethnikos dichasmos*) –
- výměna panovníka na řeckém trůně (Konstantin postoupil místo synu Alexandru).
- Válečným stavem mezi Řeckem a Osmany v r. 1917 se odrazilo na postavení osmanských Řeků. Osmané je považovali za jakousi pátou kolonu nepřítele.
- Prvořadým cílem válečného úsilí řeckého státu se stalo osvobodit všechny Řeky z turecké nadvlády a rozšířit co nejvíce hranice na úkor Osmanského státu.

Situace v Řecku po první světové válce

- V prosinci 1918 Venizelos s řeckou delegací v Paříži předložit návrhy na mírovou konferenci.
- pro realizaci Velké myšlenky bylo třeba uchovávat přízeň vítězných mocností.
- Na přání Dohody vyslalo Řecko v lednu 1919 v reakci na komunistickou revoluci v Rusku 2.000 mužů na **jižní Ukrajinu**.
- Za souhlasu spojenců převzaly řecké oddíly 15. 5. 1919 kontrolu nad **Smyrnou** a jejím zázemím.
- Bulharsko se muselo vzdát západní Thrákie s městem Alexandrupoli a toto území bylo formálně připojeno k Řecku na základě tzv. **Smlouvy o Thrákii**.
- Největším Venizelovým diplomatickým úspěchem bylo podepsání **mírové smlouvy** dohodových států (včetně Československa) s Tureckem v **Sèvres u Paříže 10. 8. 1920**.

Konec 1. světové války

Vylodění řecké armády ve Smyrně

Rozpad osmanské říše

- Smlouva u Sevres z Osmanské říše vytvořil pouze sultánské Turecko
- Řecku přiřkl východní Thrákii, ostrovy Imvros a Tenedos a správu nad Smyrnou. **O definitivní příslušnosti mělo být rozhodnuto až za 5 let v referendu.**
- Řecko podnikne v Malé Asii další vojenskou akci, která má zajistit obnovu pořádku.
- Venizelos přesvědčen že poválečná úprava poměrů je příznivá pro plnou realizaci Velké myšlenky. Předpokládal, že poražení a zdecimovaní Turci se buď nebudou schopni vzepřít ustanovení mírové smlouvy anebo budou k tomu mocnostmi donuceni.
- Samotné vylodění u Smyrny Turky silně pobouřilo - pokus o vytvoření Pontské republiky v oblasti Trapezuntu v r. 1919.
- Tyto dvě události hnacím motorem tureckého národního sebeuvědomování.
- Postupně se lidový odpor přeformoval do odbojového hnutí, do jejichž čela se postavil Mustafa Kemal paša (označovaný za Otce Turků - Atatürka).

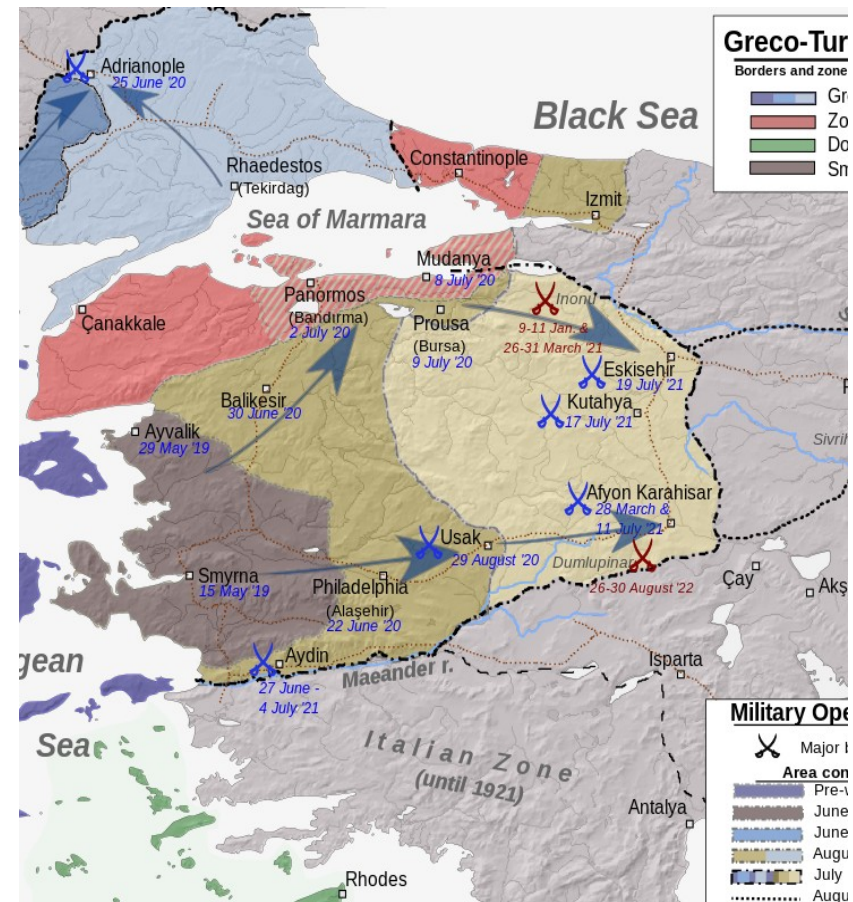
Vnitropolitická situace Řecka

- proti sobě stáli liberálové (v čele s Venizelem) a royalisté
- vztah těchto dvou skupin zhoršil atentát royalistů na Venizela
- vypsání parlamentních voleb (Venizelos si je jist svým vítězstvím)
- agitací „antivenizelovské opozice“ (vůdčí složkou byla Lidová strana - Laiko komma) se stalo volání po ukončení řecko-tureckého konfliktu
- po smrti krále Alexandra v říjnu r. 1920 hlavním předmětem volebního boje spor o návrat krále Konstantina, či o jeho setrvání v zahraničí
- zvítězila royalistická opozice X Venizelos se odebral do zahraničí
- v prosinci 1920 se konal plebiscit o návratu krále Konstantina, jehož výsledek byl zjevně zmanipulovaný, nýbrž hovořil ve prospěch návratu tohoto panovníka

„Předvečer“ protitureckého tažení

- royalisté po svém nástupu k moci zcela změnili politiku
- očištění státního aparátu od liberalistů
- prosazovali nejextrémnější variantu Velké myšlenky a v jejím duchu plánovali pokračování vojenských operací proti Turecku
- armáda byla zbavena zkušených venizelistických důstojníků
- 6.1.1921 na rozkaz krále Konstantina začala rozsáhlá řecká ofenziva v Anatolii (i přes nesouhlas šéfa generálního štábu Ioannise Metaxase)

- nová vláda v čele s Dimitriem Gunariseem (vůdcem Lidové strany) vyhlásila všeobecnou mobilizaci na nově dobytých územích
- řecká armáda nejprve slavila úspěchy a zaujala strategicky výhodnou pozici podél břehu řeky Sakarya
- místo začátku vyjednávání o podmínkách ukončení řecko-tureckého konfliktu, nařídil král Konstantin pokračovat na Ankaru
- 23.8.1921 začala bitva o řeku Sakarya, která se změnila na šestnáctidenní masakr, kde v této bitvě zemřelo více Řeků, než Turků

Vojenská porážka Řecka

- král Konstantin začal dělat unáhlená a chaotická rozhodnutí
- v červenci 1922 dal panovník pokyn k obsazení Istanbulu
- 26.8.1922 začala mohutná turecká ofenziva
- řecké vojsko nuceno ustupovat směrem k egejskému pobřeží, ústup se změnil v útěk, ke kterému se postupně přidávali ze strachu i maloasijscí Řekové a Arméni
- došlo k urychlené evakuaci řeckých vojsk z egejského pobřeží na blízké ostrovy Chios a Lesbos

Masakr ve Smyrně

- ve Smyrně se nacházela velká populace Řeků a Arménů a další se uchýlili při útěku před kemalisty
- po obsazení města tureckými jednotkami začal pogrom proti Řekům a Arménům, jejich vraždění a zakládání požárů v jejich čtvrtích
- ti se pokoušeli uniknout z města na přeplněných člunech
- lodě jiného původu než řeckého měli zakázáno uprchlíky přijmout na palubu
- lidé, kteří nezemřeli, byli odvezeni do tureckého zajetí
- zemřelo zde více než 50 tisíc křesťanů řeckého a arménského původu

Dopady po prohrané řecko-turecké válce

- Hluboká vnitřní krize (pokles ekonomiky, pokles životní úrovně obyvatelstva)
- Lokální rozpory týkající se rozdělení půdy a majetků
- Utečenecký problém
- 22. 9. 1922 vtrhla armáda do Athén pod vedení plukovníků St. Gonatase a N. Plastirase
- Král Konstantin raději abdikoval a odjel do zahraničí – vytvořen přechodný kabinet, složený z umírněných royalistů a liberálů pod vedením pluk. Gonatase
- Poprava „zrádců národa“ – poškození pověsti Řecka – Řekové vyklidili Východní Thrákií – zároveň vytvoření nového vojska o síle 110.000 mužů pod vedením gen. Pangalose.

Dopady Lausannské dohody

- V listopadu 1922: konference o revizi sevreského míru za účasti Turecka, Řecka, dohodových mocností ve švýcarském městě **Lausanne**.
- nejdůležitější ujednání: **nucená výměna křesťanského a muslimského obyvatelstva** mezi Řeckem a nově vzniklou Tureckou republikou.
- Řecko muselo přijmout více 1,3 mil. uprchlíků z maloasijských oblastí, ale také z černomořského pobřeží.
- Z Řecka do Turecka odešlo asi půl milionu muslimů.
- Z výměny obyvatelstva v Turecku vyňato asi čtvrt milionu pravoslavných křesťanů (Řeků) včetně konstantinopolského patriarchy a na ostrovech Imvros a Tenedos,
- V Řecku vyňato 120 000 muslimů z regionu západní Thrákie.
- Menší, „dobrovolná“ výměna obyvatelstva mezi Řeckem a Bulharskem.
- Ve stejné době desítky tisíc dalších řeckých uprchlíků, postižených bolševickou revolucí a pocházejících z Gruzie a dalších oblastí severního Černomoří také hledalo útočiště v Řecku.

Adaptace a integrace uprchlíků

- Počet uprchlíků nacházejících se v polovině dvacátých let v Řecku byl odhadován na 1.300.000
- představoval tehdy asi pětinu celkového řeckého obyvatelstva.
- Převážná většina z nich se nacházela ve stavu extrémní nouze.
- Bez přístřeší a finančních prostředků, bez zaměstnání, jen s nejnutnějším oblečením.

Integrace uprchlíků

- Zdaleka nebyli homogenní skupinou obyvatel ani po národnostní, ani po jazykové, ba dokonce ani po kulturní nebo náboženské stránce.
- Adaptace a integrace tak obrovského množství utečenců, jejich soužití se starousedlíky představuje **nejdůležitější část řeckých meziválečných dějin**
- vypovídá i o převážně kladném postoji Řeků k současné uprchlické krizi.
- Začíná angažmá, snad poprvé v novodobé historii, několika zahraničních humanitárních organizací.
- Činnost komise financována dvěma zahraničními „běženeckými půjčkami“.

Začleňování do řeckého státu - vztahy se starousedlíky

- Starousedlíci spatřovali v uprchlících příčinu vlastních potíží, nepovažovali je za „čisté Řeky“
- Státní pomoc prohlásili za Oglukracii
- Pontové z jižního pobřeží Černého moře terčem posměchu – jazykové bariéry
- Staré a nové Řecko

Výhody výměny obyvatelstva, ale i problémy

- Národnostně homogenní stát – jen asi 6% jiných národností
- **Přenesení „nových“ poznatků** do zemědělství, výroby, služeb – produkce tabáku, obilovin, cukrové řepy a bavlny
- **Vzestup průmyslu a nastartování hospodářského rozvoje země**
- Přesto, palčivá sociální situace – hlavně ve městech
- Přelidněnost a nová vlna migrantů do Ameriky, Austrálie a Argentiny
- Růst preferencí liberálů (80% utečenců pro Venezelose) a komunistů (15%)

Závěry

- Každá pátá řecká rodina uprchlického původu
- Města a vesnice s přeponou NEA – složená z obyvatelů s uprchlickou minulostí
- Příchod uprchlíků vnímán vesměs pozitivně – impuls k modernizaci země
- Percepce v literatuře - řečtí spisovatelé ve svých dílech nepěstovali nenávist k nepřátelům / ve svých knihách popisovali násilnosti nejen Turků ale i řecké armády / úspěšně se vyrovnávali s traumatem způsobeným maloasijskou katastrofou.